

Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych

Interwencja rolno-środowiskowo-klimatyczna realizowana w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027

Skierniewice 2023

Ministerstwo Rolnictwa
i Rozwoju Wsi

Cel interwencji

Interwencja 4. *Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych* może być realizowana na całym obszarze Polski.

Jej głównym zadaniem jest ochrona *on farm* (w gospodarstwie) dawnych odmian drzew owocowych, które nie są obecnie przedmiotem uprawy towarowej, a stanowią wartościowy zasób genów drzew owocowych oraz cenne dziedzictwo przyrodnicze, historyczne i kulturowe.

Interwencja 4. *Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych* została ujęta w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (PS WPR 2023–2027), przygotowanym przez Polskę i zatwierdzonym przez Komisję Europejską w sierpniu 2022 roku. W ramach tego planu od 2023 roku można ubiegać się o wsparcie finansowe na prowadzenie sadów tradycyjnych po spełnieniu przez wnioskodawcę wymogów formalnych i przyjęciu określonych zobowiązań. Przewidziane wsparcie ma zrekompensować potencjalnym beneficjentom dochody utracone wskutek rezygnacji z intensywnej produkcji owoców oraz zachęcić do utrzymywania takich sadów w dłuższej perspektywie czasowej.

Co rozumiemy pod pojęciem „sad tradycyjny”?

Sad tradycyjny – zwany również przydomowym ze względu na generalnie bliskie sąsiedztwo domostwa – to nasadzenie z co najmniej kilkunastoma drzewami owocowymi różnych gatunków i odmian lub wieloma odmianami tego samego gatunku. Odmiany występujące w takim sadzie powinny spełniać umownie przyjęte kryterium tzw. starych odmian, tj. znajdować się w uprawie przed 1950 rokiem (większość odmian uprawianych w tradycyjnych nasadzeniach drzew owocowych pochodzi z XVIII i XIX wieku).

W sadzie tradycyjnym sadi się drzewa na silnie rosnących, najczęściej generatywnych podkładkach, np. jabłonie na siewkach antonówki, grusze na siewkach gruszy kaukaskiej, czereśnie na siewkach czereśni ptasiej, a śliwy na siewkach ałyczy. Drzewa w takim sadzie rosną w dużej rozstawie, mają wysokie pnie i prawie naturalne korony (praktycznie nie są cięte).

Tradycyjną uprawę drzew owocowych zapoczątkowano prawdopodobnie w Grecji w czasach antycznych. W Polsce, według źródeł historycznych, rozpoczęli ją benedyktyni w X wieku n.e.

Znaczenie sadów tradycyjnych

Sady tradycyjne były nieodłącznym elementem krajobrazu polskiej wsi jeszcze w pierwszych dziesięcioleciach po II wojnie światowej. Postępująca intensyfikacja sadownictwa z czasem doprowadziła do drastycznego ograniczenia ich liczby – sady tradycyjne jako uprawy ekstensywne nie miały szans konkurować z nasadzeniami towarowymi. Obecnie – ze względu na rolę, jaką mogą one pełnić – podejmowane są działania zmierzające do zachowania sadów tradycyjnych w nowym rolno-środowiskowo-klimatycznym ujęciu.

Sady tradycyjne stanowią historyczny, wyjątkowo malowniczy element wiejskiego krajobrazu. Okresowo lub stale żyje w nich wiele gatunków zwierząt, a drzewom owocowym towarzyszą licznie inne rośliny. Ocalenie takich sadów oznacza zatem zachowanie wielogatunkowych ekosystemów i w rezultacie utrzymanie, a nawet zwiększenie różnorodności biologicznej obszarów wiejskich. Dzięki zbieranym w nich owocom możliwe jest zachowanie wielu tradycji kulinarnych, a także tradycyjnego, domowego przetwórstwa. Uprawa drzew kilku czy kilkunastu odmian różnych gatunków zapewnia dostęp do świeżych owoców przez bardzo długi okres – od czerwca do końca października, a przetwory z takich owoców, m.in. powidła, konfitury czy kompoty, można spożywać przez cały rok.

Korzyści rolno-środowiskowo-klimatyczne z zachowania sadów tradycyjnych

Sady tradycyjne ze względu na różnorodność gatunkową i odmianową oraz ekstensywny sposób prowadzenia mogą wpływać korzystnie na klimat i środowisko. Takie sady:

- łagodzą zmiany klimatu;

Drzewa owocowe wykorzystują w procesie fotosyntezy dwutlenek węgla odpowiedzialny za ocieplenie się klimatu i gwałtowne, nieprzewidywalne zmiany w pogodzie, a także zwiększają sekwestrację (magazynowanie) węgla w glebie i żywych organizmach.

- łagodzą skutki niekorzystnych zjawisk pogodowych, takich jak silne wiatry, susza czy ulewne deszcze;

Duże drzewa zmniejszają siłę wiatru, ograniczają nagrzewanie się gleby i jej parowanie. Zimą zatrzymują śnieg, zwiększając w ten sposób ilość wody dostępnej dla

roślin wiosną. W czasie intensywnych opadów deszczu zwiększają przesiąkanie wód opadowych w głąb ziemi dzięki głęboko sięgającym korzeniom, które rozluźniają glebę.

- chronią glebę przed erozją;

Na terenach charakteryzujących się dużym nachyleniem, np. pogórzu, sady tradycyjne ograniczają wymywanie drobnych części gleby przez spływające wody opadowe, a na terenach płaskich zmniejszają wywiewanie takich cząstek przez wiatr.

- chronią środowisko przed zanieczyszczeniem chemizacją;

W sadach tradycyjnych nie stosuje się chemicznych syntetycznych środków ochrony roślin.

- zwiększają bioróżnorodność obszarów wiejskich.

Kto może zostać beneficjentem interwencji?

W ramach Interwencji 4. *Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych* beneficjentem może być rolnik, którego gospodarstwo położone jest na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a powierzchnia użytków rolnych jest nie mniejszej niż 1 ha.

Zobowiązanie jest podejmowane na 5 lat i dotyczy gruntów, na których są uprawiane dawne odmiany drzew owocowych (wymienionych w rozporządzeniu rolno-środowiskowo-klimatycznym¹).

---

¹ ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI) z dnia 31 marca 2023 r. w sprawie szczegółowych warunków i szczegółowego trybu przyznawania i wypłaty płatności rolno-środowiskowo-klimatycznych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027

Wymogi jakie musi spełnić beneficjent

Beneficjent Interwencji 4. *Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych* zobowiązany jest do:

- zachowania sadu tradycyjnych odmian drzew owocowych, który obejmuje co najmniej 12 drzew:
  - a) rozmnażanych na silnie rosnących podkładkach,
  - b) prowadzonych jako pienne drzewa,
  - c) w wieku od 15 lat,
- reprezentujących nie mniej niż 4 odmiany lub gatunki;
- liczba drzew w przeliczeniu na 1 ha powierzchni sadu jest nie mniejsza niż 90, przy czym istnieje możliwość uzupełnienia wypadów w sadzie. Uzupełniania dokonuje się drzewami odmian wymienionych w ust. 2 załącznika nr 4 do rozporządzenia lub odmian tradycyjnie uprawianych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed 1950 r., rozmnażanymi na silnie rosnących podkładkach i prowadzonymi jako pienne drzewa;
- co najmniej 75% drzew ma minimalną wysokość pnia 1,20 m (pozostałe 25% drzew, które są niższe, są wliczane do obsady);
- sad nie jest prowadzony jako uprawa jednorzędowa;
- nie stosuje się środków ochrony roślin, z wyłączeniem dopuszczonych do stosowania w rolnictwie ekologicznym;

- wykonywanie, zgodnie ze wskazaniem doradcy rolnośrodowiskowego, podstawowych zabiegów pielęgnacyjnych w sadzie:
  - a) cięcie formujące i sanitarne drzew oraz prześwietlające nadmiernie zagęszczone korony,
  - b) usuwanie odrostów i samosiewów,
  - c) bielenie pni drzew starszych i zabezpieczanie pni młodych drzew przed ogryzaniem przez gryzonie i zającokształtne;
- koszenie murawy w sadzie co najmniej raz w sezonie wegetacyjnym (nie później niż do 31 sierpnia) lub jej wypasania;
- zbierania i usuwania skoszonej biomasy w terminie do 2 tygodni po skoszeniu, jeżeli nie była ona rozdrobniona;

Pozostawienie biomasy w pokosach sprzyja zagnieżdżaniu się w sadzie gryzoni, a także utrudnia kolejne koszenie murawy. Dlatego taką biomasę należy usuwać.
- bielenia pni drzew;

Pomalowanie pni jesienią lub zimą (najpóźniej do końca lutego) np. 1% mlekiem wapiennym zapobiega ich pękaniu na przedwiośniu. Dzięki temu nie powstają rany, które mogłyby stanowić miejsca infekcji.
- wykonywania, zgodnie ze zaleceniami doradcy rolnośrodowiskowego, podstawowych zabiegów pielęgnacyjnych takich jak :
  - cięcie formujące, sanitarne i prześwietlające drzew;

Cięcie formujące polega na wycięciu lub skróceniu pojedynczych gałęzi zakłócających naturalną formę korony. Wycięcie lub skrócenie zdrowego, ale nadmiernie rozrośniętego konaru przywraca drzewu symetrię i poprawia kształt korony.

Cięcie sanitarne to zabieg polegający na usunięciu gałęzi zasychających lub silnie porażonych przez choroby i szkodniki.

Cięcie prześwietlające dotyczy koron nadmiernie zagęszczonych. Usunięcie wybranych gałęzi zapewnia lepszy dostęp światła do ich wnętrza i jednocześnie zwiększa ich przewiewność, co z kolei ogranicza występowanie chorób grzybowych.
  - usuwanie odrostów wyrastających u podstawy pni drzew owocowych oraz samosiewów drzew i krzewów;
  - zabezpieczenie pni drzew przed ogryzieniem lub obtarciem przez zwierzęta dzikie lub wypasane w sadzie.

Rolnik realizujący tę interwencję jest zobowiązany do posiadania planu działalności rolnośrodowiskowej sporządzonego przy udziale doradcy rolnośrodowiskowego

Wysokość wsparcia

Stawkę płatności dla interwencji *Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych* określono w oparciu o rachunek poniesionych kosztów i utraconych dochodów wynikający z realizacji przez rolnika wymienionych wcześniej wymogów.

Przyjęto, że przez 5 lat zobowiązania wysokość płatności rocznej w przeliczeniu na 1 ha sadu wynosić będzie 2117 zł.

Jeżeli do płatności zostanie zgłoszony sad np. o powierzchni 0,5 ha, należna płatność zostanie wyliczona w następujący sposób:

$$2117 \text{ zł} \times 0,5 \text{ ha} = 1058,5 \text{ zł}$$

Podsumowanie

Interwencja 4. *Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych* realizowana w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 zapewnia wsparcie finansowe na prowadzenie sadów tradycyjnych. Jej beneficjentem może zostać każdy, kto posiada na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej gospodarstwo rolne o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha z sadem spełniającym wymagania określone w niniejszym przewodniku. Uzyskanie płatności w wysokości 2117 zł/ha na rok przez wszystkie 5 lat trwania interwencji jest możliwe, jeśli w sadzie będą wykonywane zabiegi pielęgnacyjne bez stosowania chemicznych środków ochrony roślin (z wyjątkiem dopuszczonych w rolnictwie ekologicznym). Prowadzenie sadów tradycyjnych zgodnie z wymogami interwencji 4. przyczyni się do zwiększenia różnorodności biologicznej obszarów wiejskich, poprawy stanu środowiska naturalnego i złagodzenia skutków zmian klimatycznych. Wsparcie finansowe ma zrekompensować rolnikom różnice pomiędzy dochodami, jakie można uzyskać z prowadzenia sadów tradycyjnych z dawnymi odmianami drzew owocowych, a sadami towarowymi.